

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η *σημασιολογία* (sémantique–semantics) είναι ο κλάδος της γλωσσολογίας που μελετά τη *σημασία* (sens–meaning) γλωσσικών εκφράσεων. Πρόκειται για ένα από τα βασικά επίπεδα ανάλυσης της γλώσσας μαζί με τη *φωνητική* (phonétique–phonetics), τη *φωνολογία* (phonologie–phonology), τη *μορφολογία* (morphologie–morphology), τη *σύνταξη* (syntaxe–syntax) και την *πραγματολογία* (pragmatique–pragmatics). Επίσης, είναι το μοναδικό επίπεδο της γλωσσολογίας που χρησιμοποιεί μεθόδους, θεωρήσεις και εργαλεία από τις κοινωνικές επιστήμες, τη φιλοσοφία (της γλώσσας) και τα μαθηματικά.

Το παρόν σύγγραμμα αποτελεί μία μικρή εισαγωγή στη σημασιολογία που σκοπό έχει να εξοικειώσει το αναγνωστικό κοινό με τις βασικές έννοιες, τα θεωρητικά ρεύματα και τις αναζητήσεις του κλάδου. Αυτό επιτυγχάνεται τόσο μέσα από την εύληπτη παρουσίαση των επιμέρους θεωριών και ζητημάτων όσο και με την εφαρμογή αυτών μέσα από ασκήσεις που στοχεύουν στην εμπέδωση της αποκτηθείσας γνώσης.

Έχοντας ήδη ορίσει ως αντικείμενο της σημασιολογίας τη μελέτη της σημασίας των γλωσσικών εκφράσεων, προκύπτει το ακόλουθο ερώτημα. Τι είδους γλωσσικές εκφράσεις μελετώνται ως προς τη σημασία τους από τον κλάδο της σημασιολογίας; Η σημασία είναι σημαντική στη ζωή μας και υπάρχει σε επιμέρους στοιχεία και δομές της γλώσσας, όπως είναι οι λέξεις και οι προτάσεις. Απαντώντας στο ερώτημά μας, λοιπόν, ο κλάδος της σημασιολογίας ασχολείται με τη σημασία ξεκινώντας από το επίπεδο της λέξης. Ενδιαφέρεται, επίσης, για τον τρόπο με τον οποίο η σημασία αναλύεται στο επίπεδο της πρότασης αλλά και στο επίπεδο της σχέσης μεταξύ του *κατηγορήματος* (prédictat–predicate) και άλλων μερών μίας πρότασης.

Υπό αυτό το πρίσμα, το παρόν βιβλίο οδηγεί τον/την αναγνώστη/-τρια στην κατανόηση της *λεξικής σημασιολογίας* (sémantique lexicale–lexical semantics), της *προτασιακής σημασιολογίας* (sémantique propositionnelle–propositional semantics) και της *κατηγορηματικής σημασιολογίας* (sémantique prédictative–predicative semantics). Επίσης, με το παρόν σύγγραμμα

επιδιώκεται και η κατανόηση των εργαλείων που έχουν χρησιμοποιηθεί και χρησιμοποιούνται για αυτούς τους τρεις τομείς σημασιολογικής ανάλυσης, οι οποίοι αποτελούν τον βασικό κορμό του παρόντος συγγράμματος. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα δύο τελευταία επίπεδα, στα οποία αφιερώνεται και το μεγαλύτερο μέρος του εγχειριδίου. Επιπλέον, με σκοπό να αποκτήσει ο/η αναγνώστης/-τρια γνώση για τα όρια του κλάδου της σημασιολογίας, το παρόν σύγγραμμα δίνει μία γεύση για τη σχέση της με τα άλλα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης εστιάζοντας κυρίως στη σχέση της σημασιολογίας και της πραγματολογίας.

Δεδομένου ότι το βιβλίο είναι εισαγωγικό, μας ενδιαφέρει να αποκτήσει ο/η αναγνώστης/-τρια καλές βάσεις πάνω στη θεωρία της σημασιολογίας. Έτσι, πέρα από σποραδικές αναφορές, δεν θα μελετήσουμε εδώ ειδικότερα ζητήματα/φαινόμενα σημασιολογίας, αφήνοντας τη μελέτη τους για άλλη ευκαιρία.

Πέρα από (μικρές) λεπτομέρειες που διαφοροποιούν τις προσεγγίσεις στη σημασία που παρουσιάζονται στο παρόν σύγγραμμα, ο/η αναγνώστης/-τρια εξοικειώνεται με την ιδέα ότι η σημασία αποτελεί καθολικό χαρακτηριστικό των γλωσσικών μονάδων που ξεπερνά τα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά της κάθε φυσικής γλώσσας (*langue naturelle*–*natural language*) και που κατακτάται αβίαστα χωρίς υποχρεωτική διδακτική διαδικασία. Με σκοπό να αποκτήσει ο/η αναγνώστης/-τρια βιωματική γνώση επ' αυτού, η επιχειρηματολογία του παρόντος βιβλίου βασίζεται σε *διαγλωσσικά δεδομένα* (*données interlangues*–*crosslinguistic data*) δύο φυσικών γλωσσών-παραδειγμάτων, της γαλλικής και της νέας ελληνικής, τα οποία μελετώνται διεξοδικά και κατά τόπους αντιπαραβολικά. Συνεπώς, το παρόν σύγγραμμα αποτελεί παράδειγμα αυτού που ονομάζουμε *αντιπαραβολική/συγκριτική σημασιολογία* (*sémantique contrastive/comparative*–*contrastive/comparative semantics*).

Υπό αυτό το πρίσμα, για κάθε φαινόμενο δίνεται ένα *γαλλικό παράδειγμα* και ένα *σημασιολογικά αντίστοιχο παράδειγμα της νέας ελληνικής* (ενίοτε σε ελεύθερη απόδοση). Σε διαφορετική περίπτωση, παρουσιάζεται η απόδοση του γαλλικού παραδείγματος στα ελληνικά μέσα σε διπλά ανωφερή εισαγωγικά (" "). Δεν απαιτείται έτσι προηγούμενη επαρκής γνώση της γαλλικής για την κατανόηση των παραδειγμάτων. Ωστόσο, το παραπάνω δεν ισχύει στις ασκήσεις όπου χάριν ποικιλομορφίας παρουσιάζονται κάποιες φορές

διαφορετικά παραδείγματα σε κάθε γλώσσα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο/η αναγνώστης/-τρια καλείται να επιλέξει τη γλώσσα ή τις γλώσσες μελέτης.

Μέσα από τις προτεινόμενες ασκήσεις στο τέλος του κάθε κεφαλαίου, ο/η αναγνώστης/-τρια καλείται να εφαρμόσει τις θεωρητικές του/της γνώσεις. Επίσης, αναρωτιέται για τον βαθμό γενίκευσης των επιμέρους φαινομένων αντλώντας δεδομένα από τα γαλλικά και τα ελληνικά και, κατά περίπτωση, από άλλες γλώσσες.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί πως, για να γίνει το περιεχόμενο αυτού του βιβλίου πιο εύληπτο στο αναγνωστικό κοινό, ακολουθούνται οι εξής μέθοδοι. Πρώτον, κάθε κεφάλαιο ξεκινά με μία *περίληψη* των στόχων του και κλείνει με μία *ανακεφαλαίωση* που συνοψίζει τα βασικότερα σημεία μελέτης. Μάλιστα, *‘χαρτάκια σημειώσεων’* (τύπου post-it) συνοδεύουν τις ενότητες όπου γίνεται η ανακεφαλαίωση.

Επιπλέον, *σχήματα* και *πίνακες* αναπαριστούν οπτικά το υλικό που παρουσιάζεται. Το σύνολό τους δίνεται στο *ευρετήριο σχημάτων* και στο *ευρετήριο πινάκων* στο τέλος.

Επίσης, για την ευκολότερη κατανόηση των διαγλωσσικών δεδομένων και φαινομένων αυτού του βιβλίου, η πλειονότητα των παραδειγμάτων δίνεται σε *απλουστευμένη μορφή*, δηλαδή χωρίς εκτενές κείμενο πριν και μετά. Αυτό αποσκοπεί στην καλύτερη κατανόηση όλων των πιθανών ερμηνειών των εκάστοτε παραδειγμάτων.

Τέλος, καθώς οι περισσότεροι *όροι* που παρουσιάζονται και συζητώνται στο παρόν σύγγραμμα έχουν πρώτα προταθεί στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία, κρίθηκε απαραίτητο να δοθεί βάση τόσο στην απόδοσή τους στα ελληνικά όσο και στον τρόπο που σχετίζονται – με σχέση ιεράρχησης κάποιες φορές – μεταξύ τους. Έτσι, οι σημαντικότεροι όροι στην ελληνική ακολουθούνται από τους αντίστοιχους όρους στη γαλλική και την αγγλική γλώσσα την πρώτη φορά εμφάνισής τους στο κείμενο (όπως, για παράδειγμα, γίνεται από την αρχή αυτού του Προλόγου). Στα Κεφάλαια 1-7 για κάθε όρο που παρουσιάζεται γίνεται πρώτα εκτενής συζήτηση μέσα στο κείμενο και – για τους σημαντικότερους από αυτούς – παρουσιάζονται οι *ορισμοί* τους σε πλαίσιο με γκρι σκίαση. Το σύνολο των ορισμών δίνεται στο *ευρετήριο ορισμών* στο τέλος του βιβλίου.

Με σκοπό την καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου των σημαντικότερων όρων αλλά και της ιεραρχικής σχέσης μεταξύ τους, το *ευρετήριο*

όρων στο τέλος ακολουθεί μια πολυεπίπεδη διάρθρωση. Στο πρώτο επίπεδο εμφανίζονται οι σημαντικότεροι όροι στην ελληνική, γαλλική και αγγλική εκδοχή τους με τονισμένους χαρακτήρες και ακολουθούμενοι από τους αριθμούς των σελίδων όπου εμφανίζονται. Στα επόμενα επίπεδα όρων – και για όποιους όρους κρίνεται απαραίτητο – παρουσιάζονται σημαντικοί όροι στην ελληνική και ξενόγλωσση εκδοχή τους που σχετίζονται τόσο με τους όρους του πρώτου επιπέδου – αλλά και μεταξύ τους – με σχέση ιεράρχησης.

Το φοιτητικό και οποιοδήποτε άλλο αναγνωστικό κοινό μπορεί να χρησιμοποιήσει το παρόν σύγγραμμα ως μία εισαγωγή στη σημασιολογία με σκοπό να πλοηγηθεί στα επιμέρους επίπεδα ανάλυσής της. Δεν απαιτείται προηγούμενη γνώση πάνω στη σημασιολογία ή σε οποιοδήποτε άλλο επίπεδο γλωσσικής ανάλυσης για την κατανόηση του παρόντος βιβλίου. Ωστόσο, βασικές γνώσεις σχετικά με την επιστήμη της γλωσσολογίας και τις γενικές αρχές της κρίνονται απαραίτητες.

Το παρόν βιβλίο διαρθρώνεται γύρω από τα τρία βασικά επίπεδα ανάλυσης της σημασίας (Λέξη-Πρόταση-Περικείμενο) δίνοντας κυρίως έμφαση στα δύο πρώτα. Το Κεφάλαιο 1 εισάγει τον/την αναγνώστη/-τρια στους βασικούς όρους εργασίας, το Κεφάλαιο 2 παρουσιάζει το επίπεδο της λεξικής σημασιολογίας (*επίπεδο Λέξης*) και το Κεφάλαιο 3 το πέρασμα από τη λεξική στην προτασιακή σημασιολογία (*επίπεδο Λέξης-Πρότασης*). Το Κεφάλαιο 4 αποτελεί μία σύντομη και εύληπτη εισαγωγή στην προτασιακή σημασιολογία, ενώ τα Κεφάλαια 5 και 6 επικεντρώνονται στην κατηγορηματική σημασιολογία και τα όριά της (*επίπεδο Πρότασης*). Τέλος, το Κεφάλαιο 7 εισάγει τον/την αναγνώστη/-τρια στον τρόπο που η σημασία μίας γλωσσικής έκφρασης αλληλεπιδρά με το *περικείμενο* (contexte–context) (*επίπεδο Περικειμένου*).